

LITDIS

Redactare: Mugur Butuza, Mihai Liță
Tehnoredactare: Mihail Vlăd
Corectură: Dușa Udrea-Boborel
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Laurențiu Midvichi

We know
books

Ilustrația copertei: Gabriel Toma Chituc, *Sfântul Cuvios Macarie cel Mare*, iconostasul paraclisului episcopal al Episcopiei Europci de Nord, Stockholm, Suedia

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MERTON, THOMAS

Înțelepciunea Părinților Deșertului / Thomas Merton; trad. din lb. engleză,

note și coment. de Mihai Liță. - Pitești: Paralela 45, 2022

ISBN 978-973-47-3578-5

I, Liță, Mihai (trad. ; note)

2

A Course in Desert Spirituality, Fifteen Sessions with the Famous Trappist Monk
Thomas Merton

Text copyright © 2019 The Merton Legacy Trust

© 2019 Editor's prologue, edited compilation and backmatter, Jon M. Sweeney

This book was originally published in English by Liturgical Press,
Saint John's Abbey, Collegeville, Minnesota 56321, U.S.A., and is published
in this edition by license of Liturgical Press. All rights reserved.

Copyright © Editura Paralela 45, 2022

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate,
iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.
www.edituraparelela45.ro

THOMAS MERTON

ÎNTELEPCIUNEA PĂRINȚILOR DEȘERTULUI

Traducere din limba engleză, note și comentarii de
Mihai Liță

Editura Paralela 45

„Înțelepciunea Părinților Deșertului ne oferă o perspectivă pătrunzătoare asupra înțelepciunii misticilor creștini timpurii, cum ar fi Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Ioan Casian și Evagrie Ponticul. Ea îi readuce la viață pe Părinții Deșertului (femei și bărbați), dezvăluindu-ne însă și multe fațete ale inimii spirituale a lui Thomas Merton însuși.“

– Carl McColman, autorul cărților

The Big Book of Christian Mysticism și The Unteachable Lessons

„Așa cum este explorată și în această carte, spiritualitatea deșertului impregnează întreaga tradiție creștină. Discursul plin de răbdare al lui Merton ne poartă într-o călătorie prin pustie, care ne îngăduie să întâlnim mulți Părinți ai Deșertului (femei și bărbați), sporindu-ne astfel propria înțelegere asupra spiritualității acestui loc. În binecunoscuta manieră a lui Merton, această carte generează înțelegere și reflecție de sine. Un alt dar pentru lume din «canonul Merton»“

– Cassidy Hall, autoarea volumului *Notes on Silence*
și regizoare a [filmului] *Day of a Stranger*

„Această carte minunată debordează de intuiție și inspirație! Nu este uimitor că, în această lume materialistă și superficială [în care trăim], spiritualitatea timpurie a deșertului ne poate învăța [și] astăzi atât de multe lucruri? Cu atât mai mult cu cât este filtrată de mintea și inima unui adevărat maestru și învățător al timpurilor noastre! O hrană cu adevărat bună [pentru suflet].“

Fr. Richard Rohr, OFM,

Center for Action and Contemplation, Albuquerque, New Mexico

Cuprins

Cuvânt-înainte (Paul Quenon, OCSO) 9

Prologul editorului de limbă engleză 13

Prefață 19

CURSUL 1: Spiritualitatea creștină timpurie (a primelor două secole)...21

Spiritualitatea în epoca mucenicilor 23 • Idealul fecioriei și al ascezei 25

CURSUL 2: Rătăcirile primelor secole.....28

Ura față de trup 28 • Montanismul 33 • Neoplatonismul 33 •
Gnosticismul 35

CURSUL 3: Învățătorii creștini din Alexandria 37

Clement din Alexandria 37 • Origen 39 • Scrierile lui Origen 41

CURSUL 4: Sf. Antonie al Deșertului..... 46

Apariția Sf. Antonie 47 • Doctrina lui Antonie 50 • Ultima parte a vieții
Sf. Antonie 52

CURSUL 5: Sf. Pahomie și cenobiții..... 53

Cenobiți sau pustnici? 53 • Viața Sf. Pahomie pe scurt 54 •
Regula Sf. Pahomie 55

CURSUL 6: Sf. Vasile din Cezareea 60

Viața Sf. Vasile pe scurt 60 • Scrierile Sf. Vasile 62 •
Cenobitismul Sf. Vasile 65

CURSUL 7: Ceilalți Părinți capadocieni: cei doi Grigorie 67

Sf. Grigorie de Nazianz 67 • Sf. Grigorie de Nyssa 69 • Scrierile Sf. Grigorie
de Nyssa 71

CURSUL 8: Monahismul palestinian și Sf. Ieronim	77
Sf. Ieronim 80 • Alte polemici din viața Sf. Ieronim 83 • Doctrina monahală a Sf. Ieronim 84	
CURSUL 9: Comunitatea Sf. Melania	88
Sf. Melania [cea Bătrână] 88 • Sf. Melania cea Tânără 90 • Monahismul roman în Palestina 90 • Viața ei monahală în Răsărit 92	
CURSUL 10: Monahismul în Mesopotamia și Siria	95
Stălpnicii 96 • Pustnicii din Nitria și Sketis 97 • Caracteristicile spiritualității deșertului 99	
CURSUL 11: Sf. Macarie și Pseudo-Macarie	105
Sf. Macarie 105 • Mesalianismul 106 • Pseudo-Macarie 108	
CURSUL 12: Evagrie Ponticul despre rugăciune	110
Importanța lui Evagrie 111 • Ce înțelege Evagrie prin „rugăciune“? 112 • Nivelurile rugăciunii. Rezumat 115	
CURSUL 13: Maestrul vieții duhovnicești: Sf. Ioan Casian	119
Eroarea Sf. Ioan Casian 122 • Viața și formația Sf. Ioan Casian 124 • Avva Pinufie 128 • Deșertul Sketis și Nitria 130 • Conflictul origenist 137 • Constantinopolul și Galia 139	
CURSUL 14: Convorbirile duhovnicești ale Sf. Ioan Casian	142
Prima Convorbire – Avva Moise despre scopul și misiunea monahului 143 • A doua Convorbire – [Avva Moise] despre dreapta judecată 148 • A patra Convorbire – Avva Daniel despre dorințele cărnii și ale sufletului 153 • A noua și a zecea Convorbire – Avva Isaac despre rugăciune 155 • Surse de risipire a gândurilor 159 • Diferitele tipuri de rugăciune 161	
CURSUL 15: Filoxenie din Mabbug	168
Bazele vieții spirituale (Prima omilie) 169 • Ce este simplitatea? (A patra omilie) 172 • Scrisoarea către un evreu convertit 176 • Scrisoarea către un începător 178 • Chemarea pustiei (Omilia a noua) 181 • Despre curvie (Omilia a douăsprezecea) 188	
<i>Teme pentru discuții de grup, întrebări și lecturi suplimentare</i>	193
<i>Notele editorului (de limbă engleză)</i>	205

Spiritualitatea creștină timpurie (a primelor două secole)

Aceasta a fost epoca marilor persecuții. Mai presus de orice, creștinul se confrunta în fiecare clipă cu mucenicia. Aceasta este nota dominantă a spiritualității primelor secole. Împreună cu mucenicia, ca posibilitate mereu prezentă, percepută ca o culme a vieții duhovnicești, exista și idealul fecioriei.

Mucenicia și fecioria, prin jertfirea celor mai dragi [tentații] ale lumii, erau considerate forme supreme de unire cu Hristos. Asceza mergea mână în mână cu acestea. Ideea era ca în mod literal să-ți iei crucea și să-L urmezi pe Hristos în Împărăția în care El domnește în slavă. Creștinul nu avea așteptări de la viața lumească.

Viața creștinului se centra pe unitatea Bisericii, o unitate a iubirii desăvârșite, în care toate erau într-o mare măsură în comun și în care Sfânta Liturghie, actualizare a jertfei răscumpărătoare a lui Hristos, era marele act comunitar, izvor al tuturor puterilor, al vieții, al curajului de a înfrunta mucenicia etc. Viața creștinului era o viață intensă de iubire și uitare de sine în comunitatea credincioșilor, care erau strâns uniți întru Hristos prin liturghie și așteptau zi de zi să dea mărturie prin moarte despre credința lor în Hristos.

Așa stând lucrurile, nu exista prea multă literatură, prea multe „lecturi pioase“. Ceea ce se scria era destinat citirii în comunitate sau

formării catehumenilor. Exemplele îl includ pe Sf. Ignatie și epistolele sale, *Didahia* sau *Învățătura (celor doisprezece Apostoli)* [precum și] *Păstorul lui Hermas* (text alegoric [care conține și] viziuni apocaliptice). Trebuie reținut că spiritualitatea Bisericii primare era puternic eshatologică. [Un exemplu] din *Didahia*: „Sunt două căi, una a vieții și alta a morții; și mare este deosebirea dintre cele două căi”⁷ (cuvintele de deschidere).

„Calea vieții” este chiar calea Evangheliei și, rezumând-o, autorul repetă și rezumă principalele învățături morale ale lui Iisus citate din Evanghelie. De exemplu:

Calea vieții este aceasta:

„Mai întâi să iubești pe Dumnezeu, Creatorul tău; al doilea, pe aproapele tău ca pe tine însuși; și toate câte voiești să nu ți se facă, nu face și tu altora”.

Iar învățătura acestor cuvinte este aceasta:

„Binecuvântați pe cei ce vă blestemă și rugați-vă pentru dușmanii voștri; postiți pentru cei ce vă prigonesc; că ce mulțumită aveți dacă-i iubiți pe cei ce vă iubesc? Nu și păgânii fac același lucru? Voi însă iubiți-i pe cei ce vă urăsc și nu veți avea dușman”.

Citiți în special capitolele 9 și 10 despre Euharistie; frumoase, simple, profunde [acestea reprezintă] germenii liturghiei din rugăciunea spontană. Ar trebui să păstrăm acest spirit și această spontaneitate în propria noastră închinare. Capitolul 10 constituie un model al liturghiei și poate constitui și un model al rugăciunii noastre de după împărtășanie.

[Apoi îl avem pe] Sf. Ignatie al Antiohiei, al doilea succesor al Sf. Petru ca episcop al Antiohiei, un oraș important. Scrierile sale sunt marcate de o iubire arzătoare pentru Hristos și pentru unitatea Bisericii, precum și de o sete de mucenicie. Studiați viziunea sa despre Biserică și despre viața creștină. Citiți despre dorința sa de mucenicie.

Putem astfel rezuma spiritualitatea epocii mucenicilor după cum urmează:

Spiritualitatea în epoca mucenicilor

- 1) Totul este centrat pe comuniunea cu Hristosul mistic: smerenia, blândețea și virtuțile care promovează unitatea sunt esențiale și, mai presus de toate, iubirea creștină⁸. Din *Epistola lui Clement*:

Dă-ne înțelegere și pace [...] ca să ne supunem atotputernicului și preasfântului Tău nume, [precum și] conducătorilor și stăpânitorilor noștri de pe pământ. Tu, Stăpâne, le-ai dat lor stăpânirea împărăției și puterea Ta cea mare și nespūsă, pentru ca noi, cunoscând slava și cinstea dată lor de Tine, să ne supunem lor, întru nimic împotrivindu-ne voinței Tale. Dă-le lor, Doamne, sănătate, pace, înțelegere, bună rânduială, ca să conducă fără piedică stăpânirea dată lor de Tine. Că Tu, Stăpâne și cerescule Împărat al veacurilor, Cel ce dai fiilor oamenilor slavă, cinste și stăpânire peste cele ce sunt pe pământ, Tu, Doamne, îndreaptă gândul lor spre ce este bun și bineplăcut înaintea Ta, ca ei, conducând în pace și blândețe, și cu cuvioșie stăpânirea dată lor de Tine, să aibă parte de îndurarea Ta. (Rugăciunea lui Clement și a creștinilor romani [rostită] în adunările lor liturgice pentru împărăția Romei)⁹.

- 2) Un accent deosebit se punea pe mistica muceniciei, pe desăvârșirea dedicării de sine a creștinului lui Hristos, prin botez. Tertulian scrie: „Închisoarea îi aduce creștinului aceleași foloase pe care deșertul i le aduce profetului”. Acest aspect este interesant. Nu numai că Părinții Deșertului sunt moștenitorii chemării muceniciei, dar și mucenicii [la rândul lor] sunt moștenitorii celor de dinaintea Părinților Deșertului – profeții. În ambele

⁷ Pentru traducerea în limba română a *Didahiei* am consultat lucrarea pr. D. Fecioru, *Scrierile Părinților Apostolici*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Romane, București 1979.

⁸ Am tradus *charity* prin „iubire creștină”, nu prin „milă”. Contextele ulterioare vor confirma alegerea noastră.

⁹ Vezi mai sus. *Op. cit.*

cazuri, există ideea vocației *profetice* a sfântului creștin ca mărturie a prezenței lui Hristos în lume (exemplul clasic: Sf. Ioan Botezătorul – model atât pentru mucenici, cât și pentru călugări și profeți).

Tertulian îi încurajează pe mucenici în putere și în iubirea lor pentru suferința întru Hristos:

Binecuvântați mucenici, priviți la toate greutățile pe care trebuie să le îndurați ca să sporiți în voi virtuțile sufletului și trupului. Sunteți pe cale să luați lupta cea bună pentru care Dumnezeu cel viu vă va da răsplătă... Iisus Hristos, care v-a uns cu [mirul] Duhului Sfânt, a voit ca, înaintea zilei bătăliei, să vă ia libertatea și să vă încerce cu hotărâre pentru a vă întări puterea. Așa cum se știe, atleții, pentru a se întări, se îndepărtează de tovarășii lor pentru a suferi o mai mare nevointă. Ei se abțin de la orice răsfăț, de la orice bunătați și de la orice băuturi prea plăcute. Ei se asupresc, suferă durerea, se ostenesc, fiind siguri că, fiind astfel antrenați mai temeinic, vor câștiga. Și totuși, în acest fel, după cum spune apostolul [1 Corinteni 9.25] ei primesc doar „o cunună stricăcioasă, iar noi, nestricăcioasă“. Să privim așadar închisoarea ca fiind locul în care suntem învățați să suferim, ca să putem fi căliți de ea atunci când vom fi duși la tribunal. Căci viața grea crește virtutea, în timp ce moliciunea o distruge.

Sf. Ciprian scrie în *Îndemnul* său către mucenici:

În vremuri de asuprire lumea devine o închisoare, dar cerurile se deschid. Antihristul amenință, dar Hristos vine în ajutor; vine moartea, dar urmează nemurirea; mucenicul care este ucis pierde lumea, dar, readus la viață, câștigă raiul. Viața trecătoare este nimicită, dar în schimb este dobândită viața veșnică.

Tipică duhului muceniei, această putere și iubire de jertfă este transmisă și lăsată moștenire de către mucenic urmașului său, călugărul. Cât de necesar ar fi să manifestăm fie și măcar o parte din acest duh

în viața noastră monahală. Altfel, cât de slabi și inerti, cât de lipsiți de generozitate, cât de lipsiți de tragere de inimă suntem în îndeplinirea obligațiilor noastre sfinte.

Epoca mucenicilor căuta unirea cu Hristos cel răstignit prin martiriu ca mod ideal de împlinire a chemării către unirea cu Hristos, de înăbușire a tuturor păcatelor și de cufundare atât a păcatului, cât și a pedepsei în sângele lui Hristos.

Nu toți erau însă mucenici, iar nădejdea în mucenicie nu era suficientă ca modalitate exclusivă și unică de a fi un creștin desăvârșit. Ce se întâmpla dacă cineva nu murea ca mucenic? Cum trebuia să trăiască? Trebuia să trăiască pregătindu-se de mucenicie.

Dar virtuțile creștine trebuie practicate într-un mod foarte specific de către diferitele grupuri din cadrul Bisericii.

Idealul fecioriei și al ascezei

Viața de feciorie este, de asemenea, o viață de unire cu Hristos. Fecioara este mireasa lui Hristos. Cei care îmbrățișează o viață de feciorie nu renunță doar la căsătorie și la plăcerile legitime ale cărnii, ci, în general, adoptă ca mod de viață o asceză și mai severă. În timp ce toți credincioșii postesc miercurea și vinerea, ei adoptă o regulă de viață și mai strictă.

Origen scrie:

Întâlnim adesea creștini care s-ar putea căsători și astfel s-ar putea cruța de supărarea luptei dintre trup și duh. Ei preferă [însă] să se abțină de la exercitarea dreptului lor impunându-și nevoițe grele, înfrânându-și trupul prin post, aducându-l sub ascultare prin înfrânarea de la anumite alimente și astfel stăpânindu-se în toate felurile, prin duh, de la lucrările cărnii.

Deoarece fecioria perfectă este un dar special al lui Dumnezeu, ea trebuie cerută și păstrată printr-o viață de rugăciune permanentă.

Dar rugăciunea nu este asociată cu viața neprihănită numai din cauza dificultăților acesteia [din urmă].

De asemenea, viața neprihănită face ca ființa care o trăiește să poată aduce laude deosebite lui Dumnezeu. Ea devine o viață de laudă, o viață dedicată (de aici înainte) „lucrării lui Dumnezeu“ (*opus Dei*). Cântând imnuri, fecioarele îl urmează pe Miel oriunde merge Acesta. Apocalipsa 14.1-6:

Și m-am uitat și iată Mielul stătea pe muntele Sion și cu El o sută patruzeci și patru de mii, care aveau numele Lui și numele Tatălui Lui, scris pe frunțile lor.

Atunci am auzit un glas din cer, ca un vuiet de ape multe și ca bubuitul unui tunet puternic, iar glasul pe care l-am auzit ca glasul celor ce cântă cu alăutele lor.

Și cântau o cântare nouă, înaintea tronului și înaintea celor patru ființe, și înaintea bătrânilor; și nimeni nu putea să învețe cântarea decât numai cei o sută patruzeci și patru de mii, care fuseseră răscumparați de pe pământ.

Aceștia sunt [cei] care nu s-au întinat cu femei, căci sunt feciorelnici. Aceștia sunt [cei] care merg după Miel oriunde se va duce. Aceștia au fost răscumparați dintre oameni, pargă lui Dumnezeu și Mielului.

Iar în gura lor nu s-a aflat minciună, fiindcă sunt fără prihană.¹⁰

Este în mod special potrivit pentru sufletele curate să se dedice slăvirii lui Dumnezeu; ei sunt capabili să-L iubească și să-L înțeleagă mai bine; ei sunt în termeni mult mai intimi cu El; în gura unei persoane neprihănite lauda este mai plăcută lui Dumnezeu etc. Această viață de rugăciune a căpătat de timpuriu forma unui germen de slujire divină:

¹⁰ Citatele biblice de pe parcursul întregii lucrări sunt preluate de pe site-ul: <http://www.bibliaortodoxa.ro/>, care reproduce ediția *Biblia sau Sfânta Scriptură*, 1988, „tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PF Teocist, cu aprobarea Sfântului Sinod“. Acolo unde cotațiile autorului diferă de acest text luat ca referință, întrucât traducerea i se adresează cititorului autohton, am ales cotația din versiunea românească.

toți creștinii asistau la privegheri de lectură și psalmodie, [care aveau loc] în biserică de sâmbătă până duminică (așa a apărut slujba utreniei).

Fecioarele și asceții obișnuiau să se roage la ceasurile stabilite ale zilei, în special dimineața, la prânz și seara. Viața de rugăciune a tuturor era, desigur, centrată pe sfânta jertfă euharistică.

Viața de rugăciune și nevoiță era însoțită și de fapte bune. Fecioarelor și asceților le erau repartizate oficial anumite lucrări de milostenie din Biserică, ca parte a chemării lor. De aceea viața neprihănită este o viață îngerească, un dar duhovnicesc special, care pogoară din ceruri. Ea trebuie însă însoțită de smerenie și de fapte de milostenie. (Sf. Ioan Gură de Aur va sublinia ulterior că fecioarelor nechibzuite, care nu aveau untdelemn în candelile lor, le lipsea lucrarea milosteniei, ele fiind atașate de averile lor.) Iubirea pură a fecioarelor, departe de a fi sterilă, nu este fecundă în Biserică numai din punct de vedere spiritual (*gloriosa fecunditas*), ci chiar și din punct de vedere secular.

Sf. Ambrozie avea să spună mai târziu (referindu-se la Alexandria ca exemplu): „Acolo unde fecioarele sunt puține la număr și populația se diminuează, iar acolo unde fecioria este ținută la rang de cinste și numărul locuitorilor crește“.

CURSUL 2

Rătăcirile primelor secole

Pentru a înțelege tradiția creștină a primelor secole trebuie să cunoaștem și rătăcirile de la adevărata tradiție, care au avut un efect semnificativ. Când studiem astfel de lucruri trebuie să fim atenți: nu pentru că am putea să ne rătăcim noi înșine din cauza erorilor în sine, ci pentru că există pericolul emiterii unor judecăți prea brute atât referitoare la natura erorii, cât și la natura adevăratei spiritualități creștine. Există pericolul de a trasa linii de demarcație foarte clare: tot negrul într-o parte și tot albul în cealaltă parte, de unde necesitatea unui mai mare discernământ.

De exemplu, multe aspecte bune din neoplatonism au fost preluate și de Părinți, de exemplu de Sf. Augustin.

Ura față de trup

Encratismul (de la *egkrateia*, „abținere“), asceza exagerată, ura față de trup nu sunt creștine. Această rătăcire condamnă căsătoria și orice utilizare a cărnii și a vinului ca fiind rele. În contrapunct, Sf. Metodie oferă adevărata dogmă: „Prin căsătorie, Dumnezeu îl asociază pe om cu lucrarea Sa creatoare“.

Adevărata asceză presupune un echilibru: desăvârșirea nu constă în negarea de sine, ci în iubirea creștină. Asceza este un mijloc de a obține

un scop, nu este scopul în sine. Eusebiu dă un exemplu de adevărat spirit creștin la martirul Alcibiade din Lyon. În închisoare, el se abținea strict de la anumite alimente. Dar când s-a vădit că acest lucru îi tulbura pe ceilalți – care se temeau că ar putea fi obligați să facă la fel –, el „s-a folosit de toate fără deosebire, mulțumind lui Dumnezeu, căci mucenicii nu erau lipsiți de harul lui Dumnezeu, ci sfetnicul lor era Duhul Sfânt“.

Tatian și encratismul

Tatian era un convertit asirian din Roma. Interesat la început de filosofia greacă, el s-a întors împotriva ei și a persistat într-o [atitudine] agresivă față de influența greacă în creștinism. Manifestând o opoziție strictă împotriva creștinismului apusean, el pune accentul pe o asceză extremă destinată tuturor și se opunea chiar și căsătoriei și procreării.

În Occident a fost condamnat ca eretic. A avut [însă] o influență decisivă în creștinismul sirian. Este notabilă lucrarea sa *Armonia Evangheliilor*¹¹, [care conține] exemple ale modului în care Tatian a modificat textele Evangheliilor pentru a le adecva propriilor sale viziuni stricte. El exclude vinul din Împărăție, omite referirile la Iosif ca „soț“ al Fecioarei Maria etc.

Notă: Ieronim, comentând Galateni 6.8 („Cel ce seamănă în trupul său...“), îi atribuie unui anume Casianus – cel mai zelos ereziarh dintre encratiști – opinia că acesta este un text împotriva căsătoriei. Acest Casianus ar putea fi „Tatianus“ (o eroare a scribului) sau Iulian Casianus, un gnostic valentinian. Apărând postul împotriva lui Iovinian, Ieronim îi menționează pe Tatian și Marcion ca fiinderetici care interziceau anumite alimente din „ură pentru lucrările Creatorului“. Adevărata viziune creștină este: „Dăm laudă pentru fiecare făptură a lui Dumnezeu“. Cu toate acestea și creștinii postesc. Postul este poruncit de Hristos, dar nu pentru că vreo creatură este rea.

Tatian pune un mare accent pe suferință în viața spirituală.

¹¹ Sau *Diatessarion*, în limba greacă.

Ca rezultat al unei viziuni dualiste, Marcion îl separa pe „bunul Dumnezeu“ al Noului Testament de „principiul răului“ din Vechiul Testament. Creația vine de la cel rău. De aceea a disprețui creația echivalează cu a insulta și a disprețui principiul răului. Căsătoria era tratată cu silă. Numai celibatarii puteau fi membri cu drepturi depline ai Bisericii (vezi [și] albigenzii). Marcion a propovăduit ura față de trup, o viziune docetistă asupra Întrupării și a făcut afirmația că Hristos ura carnea. El a propovăduit ura față de mâncare: mâncatul este privit ca o acțiune animalică și rea. Marcioniții au manifestat o opoziție agresivă față de lume, dusă până la limita persecuției.

Faptele lui Toma (apocrifă)

Această lucrare manifestă un encratism modificat, cu accent pe feciorie. Numai fecioarele sunt îmbrățișate de Hristos și numai ele pot intra împreună cu El în Împărăție. De asemenea, trebuie să renunțăm la toate bunurile, căci Hristos vine numai la cei care sunt lipsiți de toate. Este prețuit vagabondajul. În această sursă, dar și în altele (de exemplu, apocrifa *Odele lui Solomon*) asceza este privită ca o parte esențială a mesajului creștin. Evanghelia este doar pentru cei care practică o asceză extremă.

Ideea era eshatologică: refuzul procreării avea o semnificație cosmică. Se presupunea că el grăbește momentul sfârșitului [lumii]. Celibatul avea un rol real și concret în „reducerea puterii și duratei acestei lumi“. „Numai o Biserică având astfel de calități poate fi un instrument care lucrează pentru desăvârșirea sfârșitului lumii căzute și coborârea în lume a puterii lui Dumnezeu.“ Așadar, sacramentele erau considerate recompense pentru cel înfrânat (de exemplu, Botezul este considerat o cunună pentru cei desăvârșiți, nu o inițiere).

Encratismul:

- 1) Este dualist, respinge Vechiul Testament și consideră împărțirea sexelor ca o [lucrare] demonică.
- 2) Ca o consecință, prescrie o abținere totală de la căsătorie și de la consumul de carne.
- 3) „Ura metafizică față de vin“ a fost dusă până la punctul în care la liturghie se folosea doar apa.

[Iar] Tatian propovăduia că Adam nu s-a mântuit pentru că a fost căsătorit.

Eustațiu, îndrumătorul Sf. Vasile

Eustațiu a fost prietenul și îndrumătorul Sf. Vasile [cel Mare], cel care l-a familiarizat cu idealul ascetic deplin, îndemnându-l să meargă în Egipt. Sf. Vasile a rămas mult timp sub influența lui Eustațiu, ajungând însă treptat să se separe de el.

Eustațiu [a fost] episcop de Sevasta (în Armenia); el a călătorit în Egipt, admirându-i pe călugări și a promovat asceza în Asia Mică, având mulți adepți și mulți adversari.

Aripa stângă a adepților lui Eustațiu manifesta o tendință către erezii și către o asceză exagerată, deschizând calea mesalianismului.

Influența lui Eustațiu a grăbit o criză care s-a reflectat în conciliul de la Gangres¹², din 341, cu mai bine de zece ani înainte ca Sf. Vasile să ajungă sub directă sa influență; totuși, la aproximativ zece ani după acest conciliu, familia Sf. Vasile a îmbrățișat viața ascetică sub influența lui Eustațiu. La conciliul de la Gangres, lui Eustațiu i s-au opus elemente conservatoare din Biserică, opoziție concretizată sub forma „condamnării“ sale sau mai degrabă a [condamnării] tendințelor extreme pe care unii dintre adepții săi le promovau. Începând cu acest conciliu devine clar că aripa stângă a adepților lui Eustațiu înclina către schismă, afirmând că numai asceții desăvârșiți merită numele de „creștin adevărat“.

¹² Conciliu neecumenic.